

**Про Рішення Конституційного Суду України справа
щодо перегляду вироку особі, караній
на довічне позбавлення волі**

16 вересня 2021 року Конституційний Суд України ухвалив Рішення у справі за конституційними скаргами Крупка Дмитра Володимировича щодо відповідності Конституції України частини першої статті 81, частини першої статті 82 Кримінального кодексу України, Костіна Володимира Володимировича, Мельниченка Олександра Степановича щодо відповідності Конституції України частини першої статті 82 Кримінального кодексу України та у справі за конституційною скаргою Гогіна Віктора Івановича щодо відповідності Конституції України частини першої статті 81 Кримінального кодексу України (далі – Кодекс) (справа про перегляд вироку особі, караній на довічне позбавлення волі).

Цим Рішенням Суд визнав такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), частину першу статті 81, частину першу статті 82 Кодексу в тім, що вони унеможливають їх застосування до осіб, яких засуджено до відбування покарання у вигляді довічного позбавлення волі.

Рішення Конституційного Суду України ґрунтується на документах міжнародного права, зокрема, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (далі – Конвенція), Статуті Організації Об'єднаних Націй 1945 року, Всесвітній декларації людських прав («Загальна декларація прав людини») 1948 року, Міжнародному пакті про громадянські й політичні права 1966 року, Міжнародному пакті про економічні, соціальні й культурні права 1966 року, Резолюції Комітету Міністрів Ради Європи «Про поводження з особами, засудженими до тривалих строків ув'язнення» від 17 лютого 1976 року № (76)2, Додатку Комітету Міністрів Ради Європи до Рекомендації «Про умовне звільнення (умовно-дострокове звільнення)» від 24 вересня 2003 року № Rec(2003)22, а також практиці Європейського суду з прав людини, Суду Справедливості Європейського Союзу.

У Рішенні Конституційний Суд України врахував практику органів конституційної юрисдикції європейських країн – Німеччини, Польщі, Румунії, Литви, Угорщини, а також Західну наукову доктрину, зокрема, монографію: Dirk van Zyl Smith and Catherine Appleton. *Life Imprisonment: A Global Human Rights Analysis*. Cambridge (Massachusetts): Harvard University Press, 2019.

Конституційний Суд України в Рішенні зазначає, що людина є скарбом Природи, звідки й походять притаманні людині за народженням права і свободи, тобто ті, що природні. Людська гідність як джерело всіх прав і свобод людини та їх основа є однією із засадничих цінностей українського конституційного ладу. Із статті 3 Конституції України випливає обов'язок держави забезпечувати охорону та захист людської гідності. Такий обов'язок покладено на всіх суб'єктів публічної влади. Верховна Рада України,

ухвалюючи закони, має гарантувати належний захист та реалізацію прав і свобод людини, що є однією з умов забезпечення людської гідності як природної цінності. Своєю чергою, суди мають тлумачити юридичні норми так, щоб під час їх застосування це не завдавало шкоди людській гідності.

Суд констатував, що наслідком приєднання України до європейського правопорядку в питанні людських прав шляхом ратифікації Конвенції є те, що запровадження і застосування кримінальних покарань у національному правопорядкові не може здійснюватися лише відповідно до національних критеріїв кримінального правосуддя. У цьому питанні обов'язок держави – керуватися також міжнародними стандартами в ділянці людських прав, зокрема тими, що стосуються людської гідності осіб, щодо яких застосовується покарання.

З огляду на установлення Європейським судом із прав людини факту порушення Україною статті 3 Конвенції на підставі того, що покарання у вигляді довічного позбавлення волі є покаранням без перспективи звільнення, та з урахуванням того, що частина друга статті 28 Конституції України є тотожною статті 3 Конвенції, Конституційний Суд України вважає, що встановлене Кодексом покарання у вигляді довічного позбавлення волі як покарання без перспективи звільнення є несумісним із вимогами Конституції України.

Конституційний Суд України вказує, що довічне позбавлення волі як вид кримінального покарання не суперечить приписам частини першої статті 3, статті 23, частини другої статті 28 Конституції України, якщо засудженому до такого виду покарання на законодавчому рівні гарантовано право на дострокове звільнення від відбування такого покарання та/або заміну невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням.

Водночас довічне позбавлення волі особи без подальшої можливості її звільнення означає урівняння строку довічного позбавлення волі з позбавленням волі до завершення природного життя людини, а отже, заперечує не тільки мету покарання, а й саму сутність людської гідності, ставить під сумнів її абсолютний характер та становить порушення позитивного обов'язку держави захищати гідність людини, а отже, не відповідає частині першій статті 3, статті 23, частині другій статті 28, частині третій статті 63 Конституції України.

Конституційний Суд України зазначає, що з метою реалізації статей 3, 23, 28 Конституції України та приведення Кодексу у відповідність до Конституції України, а також з огляду на міжнародні зобов'язання, що їх взяла на себе Україна шляхом набуття членства в Раді Європи, обов'язком Верховної Ради України є законодавчо забезпечити реалістичну перспективу звільнення осіб, засуджених до довічного позбавлення волі, від подальшого відбування такого покарання шляхом унормування порядку заміни довічного позбавлення волі більш м'яким покаранням або умовно-дострокового звільнення. При цьому потрібно враховувати, що заміна невідбутої частини покарання у вигляді довічного позбавлення волі більш м'яким покаранням не має бути передумовою умовно-дострокового звільнення. Окрім того,

Конституційний Суд України вважає, що особі, котру засуджено до довічного позбавлення волі, має бути також, за її потреби, забезпечено безперешкодне надання безоплатної правничої допомоги з метою належного підготовки документів, що потребуються, та захисту її інтересів під час розгляду питання про умовно-дострокове звільнення та/або заміну невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням шляхом судового перегляду.

Конституційний Суд України зобов'язав Верховну Раду України невідкладно привести нормативне регулювання, установлене статтями 81, 82 Кримінального кодексу України, у відповідність до Конституції України та цього Рішення.

Повний текст Рішення доступний за посиланням.

<https://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/6-p2-2021.pdf>